M3121 Pravděpodobnost a statistika I

8. Marginální náhodné vektory, nezávislost

Jan Koláček (kolacek@math.muni.cz)

Ústav matematiky a statistiky, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Motivační příklad

Příklad 1 (Chodec a semafor)

Roztržitý profesor přechází silnici aniž by sledoval semafory na křižovatce. Pravděpodobnost, že bude zasažen autem je $0,01$, pokud svítí červená, $0,1$ pokud svítí oranžová a $0,8$ pokud svítí zelená. Zelená na semaforu svítí 20% času, oranžová 10% a červená 70%. Určete pravděpodobnostní rozdělení náhodné veličiny, která značí zasažení chodce autem.

S ... barva na semaforu, $S \in \{0,1,2\}$, $0 =$ 🔴, $1 =$ 🟠, $2 =$ 🟢
Z ... zasažení chodce autem, $Z \in \{0,1\}$, $0 =$ „ne“, $1 =$ „ano“

$P(Z|S) \Rightarrow$

Z \ S	🔴	🟠	🟢
„ano“	$0,01$	$0,1$	$0,8$
„ne“	$0,99$	$0,9$	$0,2$

$P(S) \Rightarrow$

S	🔴	🟠	🟢
$P(S)$	$0,7$	$0,1$	$0,2$

$P(Z,S) = P(Z|S)P(S) \Rightarrow$

Z \ S	🔴	🟠	🟢	$P(Z)$
„ano“	$0,007$	$0,01$	$0,16$	$0,177$
„ne“	$0,693$	$0,09$	$0,04$	$0,823$
$P(S)$	$0,7$	$0,1$	$0,2$	1

$\sum_S P(Z,S)$

Marginální náhodné vektory

Definice 1

Nechť $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)'$ je náhodný vektor. Zvolme přirozené $k < n$ a libovolnou k-tici indexů $\{i_1, \ldots, i_k\} \subset \{1, \ldots, n\}$, pak $\mathbf{X}^* = \left(X_{i_1}, \ldots, X_{i_k}\right)'$ nazveme **marginálním náhodným vektorem**.

Věta 2 (obecně)

Všechna marginální rozdělení náhodného vektoru $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)'$ *jsou jednoznačně určena rozdělením náhodného vektoru* $\mathbf{X}$*, přitom pro marginální distribuční funkci* $F^*(\mathbf{x}^*)$ *marginálního náhodného vektoru* $\mathbf{X}^* = \left(X_{i_1}, \ldots, X_{i_k}\right)'$ *platí*

$$F^*(\mathbf{x}^*) = F^*(x_{i_1}, \ldots, x_{i_k}) = \lim_{\substack{x_{j_1} \to \infty \\ \vdots \\ x_{j_{n-k}} \to \infty}} F(x_1, \ldots, x_n),$$

kde

$$\{j_1, \ldots, j_{n-k}\} = \{1, \ldots, n\} \setminus \{i_1, \ldots, i_k\}.$$

Marginální náhodné vektory

Věta 3 (n=2)

Všechna marginální rozdělení náhodného vektoru (X, Y) jsou jednoznačně určena a pro marginální distribuční funkce $F_X(x)$ a $F_Y(y)$ platí

$$F_X(x) = \lim_{y \to \infty} F(x, y), \qquad F_Y(y) = \lim_{x \to \infty} F(x, y).$$

Marginální náhodné vektory

Věta 4 (obecně)

Pro přirozené $k < n$ mějme indexy $\{i_1, \ldots, i_k\} \subset \{1, \ldots, n\}$ a $\{j_1, \ldots, j_{n-k}\} = \{1, \ldots, n\} \setminus \{i_1, \ldots, i_k\}$.

- *Nechť $\mathbf{X} \sim (M, p)$. Pak marginální náhodný vektor $\mathbf{X}^*$ má marginální pravděpodobnostní funkci rovnu*

$$p^*(\mathbf{x}^*) = p^*(x_{i_1}, \ldots, x_{i_k}) = P(\mathbf{X}^* = \mathbf{x}^*) = \sum_{x_{j_1} \in M_{j_1}} \cdots \sum_{x_{j_{n-k}} \in M_{j_{n-k}}} p(x_1, \ldots, x_n),$$

  kde $M = M_1 \times \cdots \times M_n$, přičemž M_i je obor hodnot náhodné veličiny X_i, $i = 1, \ldots, n$.

- *Nechť $\mathbf{X}$ je náhodný vektor absolutně spojitého typu s hustotou $f(\mathbf{x})$. Pak marginální náhodný vektor $\mathbf{X}^*$ má marginální hustotu tvaru*

$$f^*(\mathbf{x}^*) = f^*(x_{i_1}, \ldots, x_{i_k}) = \int_{-\infty}^{\infty} \cdots \int_{-\infty}^{\infty} f(x_1, \ldots, x_n)\, dx_{j_1} \ldots dx_{j_{n-k}}.$$

Marginální náhodné vektory

Věta 5 (n=2)

- *Nechť* $(X, Y) \sim (M, p)$. *Pak marginální náhodné veličiny* X *a* Y *mají marginální pravděpodobnostní funkce*

$$p_X(x) = \sum_{y \in M_Y} p(x, y), \qquad p_Y(y) = \sum_{x \in M_X} p(x, y),$$

kde $M = M_X \times M_Y$.

- *Nechť* $(X, Y) \sim f(x, y)$. *Pak marginální náhodné veličiny* X *a* Y *mají marginální hustoty tvaru*

$$f_X(x) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x, y)\, dy, \qquad f_Y(y) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x, y)\, dx.$$

Příklad

Sdružená distribuční funkce

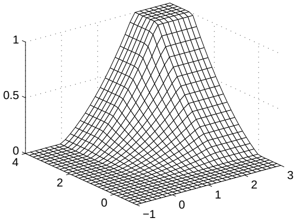

Marginální distribuční funkce

$$F_X(x) = \begin{cases} 0 & x < 0 \\ \frac{1}{4}\left(\frac{x^2}{2} + x\right) & x \in \langle 0, 2 \rangle, \\ 1 & x > 2. \end{cases} \qquad F_Y(y) = \begin{cases} 0 & y < 0 \\ \frac{1}{6}\left(\frac{y^2}{3} + y\right) & y \in \langle 0, 3 \rangle, \\ 1 & y > 3. \end{cases}$$

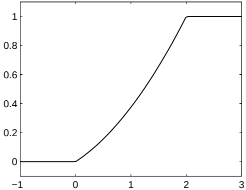

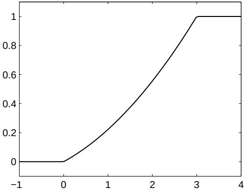

Sdružená hustota

$$f(x,y) = \begin{cases} \frac{1}{6}\left(\frac{x}{2} + \frac{y}{3}\right) & x \in \langle 0, 2 \rangle,\ y \in \langle 0, 3 \rangle, \\ 0 & \text{jinak.} \end{cases}$$

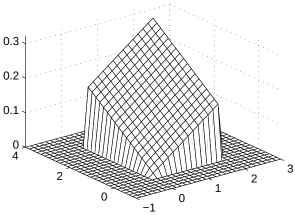

Marginální hustoty

$$f_X(x) = \begin{cases} \frac{1}{4}(x+1) & x \in \langle 0, 2 \rangle, \\ 0 & \text{jinak.} \end{cases} \qquad f_Y(y) = \begin{cases} \frac{1}{6}\left(\frac{2y}{3} + 1\right) & y \in \langle 0, 3 \rangle, \\ 0 & \text{jinak.} \end{cases}$$

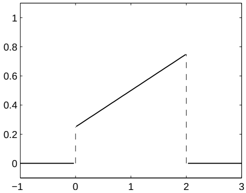

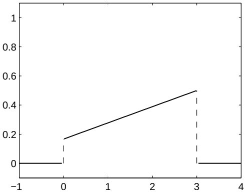

Příklad

Příklad 2

Nechť $\mathbf{X} = (X, Y)' \sim N_2(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$, *kde*

$$\boldsymbol{\mu} = \begin{pmatrix} \mu_1 \\ \mu_2 \end{pmatrix}, \boldsymbol{\Sigma} = \begin{pmatrix} \sigma_1^2 & \rho\sigma_1\sigma_2 \\ \rho\sigma_1\sigma_2 & \sigma_2^2 \end{pmatrix}, \rho \in \langle 0, 1 \rangle.$$

Určete marginální hustotu náhodné veličiny X.

$$X \sim N(\mu_1, \sigma_1^2)$$

Motivační příklad

Příklad 3 (Piráti silnic)

Na daném úseku měříme rychlost aut. Zaznamenáváme barvu auta a překročení povolené rychlosti. Pozorovali jsme 100 aut, z nichž 30 bylo modrých, 20 zelených a 50 červených. Tabulka uvádí relativní četnosti aut, která překročila povolenou rychlost. Zjistěte, zda překročení rychlosti **závisí** *na barvě auta.*

	modrá	*zelená*	*červená*
nepřekročí	$0,18$	$0,12$	$0,3$
překročí	$0,12$	$0,08$	$0,2$

X ... překročení rychlosti, Y ... barva auta
X **nezávisí** na Y, pak

$$P(X|Y) \overset{?}{=} P(X) \Leftrightarrow \frac{P(X \cap Y)}{P(Y)} = P(X)$$
$$\Leftrightarrow P(X \cap Y) = P(X)P(Y)$$
$$\Leftrightarrow \boxed{p(x,y) = p_X(x)p_Y(y)}$$

Příklad

$X \backslash Y$	modrá	zelená	červená	$p_X(x)$
nepřekročí	$0,18$	$0,12$	$0,3$	$0,6$
překročí	$0,12$	$0,08$	$0,2$	$0,4$
$p_Y(y)$	$0,3$	$0,2$	$0,5$	1

Je třeba ověřit $p(x,y) = p_X(x)p_Y(y)$, tj.

$$
\begin{aligned}
0,18 &= 0,3 \cdot 0,6 \\
0,12 &= 0,2 \cdot 0,6 \\
\vdots \quad & \quad \vdots
\end{aligned}
$$

Nezávislé náhodné veličiny

Definice 6

Řekneme, že náhodné veličiny $X_1, \ldots, X_n$ jsou (stochasticky) **nezávislé** (**independent**), jestliže jsou nezávislé náhodné jevy $\{X_1 \leq x_1\}, \ldots, \{X_n \leq x_n\}$ pro libovolné $\mathbf{x} = (x_1, \ldots, x_n)' \in \mathbb{R}^n$.

Věta 7

Nechť náhodný vektor $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)'$ *má sdruženou distribuční funkci* $F(\mathbf{x}) = F(x_1, \ldots, x_n)$ *a nechť pro* $i = 1, \ldots, n$ *je* $F_i(x)$ *marginální distribuční funkce náhodné veličiny* X_i*. Pak náhodné veličiny* $X_1, \ldots, X_n$ *jsou (stochasticky)* **nezávislé**, *právě když*

$$F(\mathbf{x}) = F(x_1, \ldots, x_n) = \prod_{i=1}^{n} F_i(x_i) \quad \text{pro} \quad \forall\, \mathbf{x} = (x_1, \ldots, x_n)' \in \mathbb{R}^n.$$

Nezávislé náhodné veličiny

Věta 8

- *Mějme* **diskrétní** *náhodný vektor* $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)' \sim (M, p)$. *Pak* $X_1, \ldots, X_n$ *jsou nezávislé, právě když*
$$p(x_1, \ldots, x_n) = \prod_{i=1}^{n} p_i(x_i) \quad \text{pro} \quad \forall\, \mathbf{x} = (x_1, \ldots, x_n)' \in \mathbb{R}^n,$$
kde pro $i = 1, \ldots, n$ *je* $p_i(x_i)$ *marginální pravděpodobnostní funkce náhodné veličiny* X_i.
- *Nechť* $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)'$ *je* **absolutně spojitý** *náhodný vektor se sdruženou hustotou* $f(x_1, \ldots, x_n)$. *Pak* $X_1, \ldots, X_n$ *jsou nezávislé, právě když*
$$f(x_1, \ldots, x_n) = \prod_{i=1}^{n} f_i(x_i) \quad \text{pro} \quad s.v.\ \mathbf{x} = (x_1, \ldots, x_n)' \in \mathbb{R}^n,$$
kde pro $i = 1, \ldots, n$ *je* $f_i(x_i)$ *marginální hustota náhodné veličiny* X_i.

Příklad 4

Náhodný vektor (X,Y) *má rovnoměrné diskrétní rozdělení na množině* $G = \{[0,0];[1,0];[0,1]\}$. *Jsou náhodné veličiny* X *a* Y *nezávislé?*

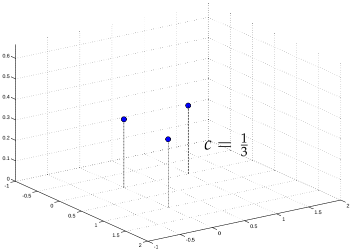

$$p(x,y) = \begin{cases} \frac{1}{3} & \text{pro } (x,y) \in G \\ 0 & \text{jinak} \end{cases}$$

$X \backslash Y$	0	1	$p_X(x)$
0	$1/3$	$1/3$	$2/3$
1	$1/3$	0	$1/3$
$p_Y(y)$	$2/3$	$1/3$	1

Příklad

Příklad 5

Náhodný vektor (X,Y) *má rovnoměrné spojité rozdělení na množině* $G = \langle 0;2\rangle \times \langle 0;2\rangle$. *Jsou náhodné veličiny* X *a* Y *nezávislé?*

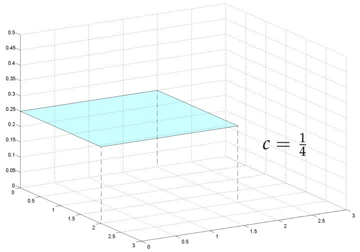

$$f(x,y) = \begin{cases} \boxed{\frac{1}{4}} & \text{pro } (x,y) \in G \\ 0 & \text{jinak} \end{cases}$$

$$f_X(x) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x,y)dy = \int_0^2 \frac{1}{4}dy = \boxed{\frac{1}{2}}$$

$$f_Y(y) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x,y)dx = \int_0^2 \frac{1}{4}dx = \boxed{\frac{1}{2}}$$

$$f(x,y) = f_X(x)f_Y(y)$$

Příklad

Příklad 6

Náhodný vektor (X, Y) *má rovnoměrné spojité rozdělení na množině* $G = \{(x,y) \in \mathbb{R}^2; x^2 + y^2 \leq 1\}$. *Jsou náhodné veličiny* X *a* Y *nezávislé?*

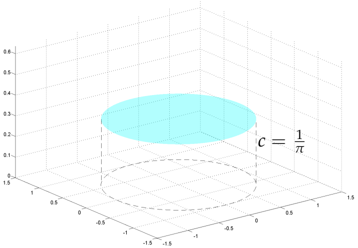

$$f(x,y) = \begin{cases} \boxed{\frac{1}{\pi}} & \text{pro } (x,y) \in G \\ 0 & \text{jinak} \end{cases}$$

$$f_X(x) = \int\limits_{-\sqrt{1-x^2}}^{\sqrt{1-x^2}} \frac{1}{\pi} dy = \boxed{\frac{2}{\pi}\sqrt{1-x^2}}$$

$$f_Y(y) = \int\limits_{-\sqrt{1-y^2}}^{\sqrt{1-y^2}} \frac{1}{\pi} dx = \boxed{\frac{2}{\pi}\sqrt{1-y^2}}$$

$$f(x,y) \neq f_X(x) f_Y(y)$$